Seat No. : ______________

MA-I-46

April-2007

Sanskrit

Paper-III

(१) गौतमधर्मसूत्रम्

(२) भागवतपुराणम् (नियतांशाः)

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 100**

૧. (અ) નીચેનામાંથી **બે** નો અનુવાદ કરો. (૧૦)

(१) अन्तरागमने पुनरुपसदनम् ।।६३।।

यद्यधीयतामन्तरा मध्ये कश्चिद् गच्छेत् ततः पुनरपि पादोपसङ्ग्रहणादि प्रणवोच्चारणान्तो यो विधिस्तं कुर्यात् । तस्य प्रायश्चितार्थम् । अप्रकरणेऽपि प्रायश्चित्तमानन्तर्येणानुषानार्थम् । मानुषानां गमनं एतत् । इतरेषामूर्ध्वमभिधानात् । अत्रानध्यायश्रवणाभावात् । प्रायश्चित्तानन्तरमधीयीत । प्रथमाध्ययना पेक्षयापुनर्ग्रहणम्, अन्यत्रोपसदनाभावात् । अतोऽन्यत्र प्रायश्चित्तार्थमेवोपसदनं कर्तव्यं तदनन्तरमध्ययनं कर्तव्यम् ।।

અથવા

खानि चोपस्पृशेच्छीर्षव्यानि ।।४१।।

खानि शीर्षण्यानि नयननासिका कर्णानि । चकाराद् हृदयं च । तथा च मनुः –

त्रिराचमेदपः पूर्वं द्विरुन्मृज्यात् ततो मुखम् ।
खानि चोपस्पृशेद्भिरात्मानं हृदयं शिरः ।।

उपोयसर्गो विध्यन्तरोपसंग्रहार्थः तत्रोशना आह –'अङ्गुष्ठोप कनिष्ठिकाभ्यां नयने चन्द्रादित्यो ध्यात्वा ततः उपस्पृश्य तर्जन्यङ्गुष्ठाभ्यां प्राणान् ध्यायत ।।'

(२) ब्राह्मणस्त्व ब्राह्मण वचनादवरोध्योऽनिबद्धश्चेत् ।।५।।

अब्राह्मणः क्षत्रियादि । अब्राह्मणग्रहणादेव सिद्ध ब्राह्मणग्रहणं श्रोत्रियपरिग्रहार्थम् । इतरो गाह्य एवेति । तु शब्दातऽन्येऽपि लिङ्गिनो न ग्राह्याः विशेषेण ब्राह्मणा इति । अब्राह्मण-वचनादन-वरोध्यो न ग्राह्यः, अस्य वृत्तान्तस्यासौ ब्राह्मणः साक्षीत्य ब्राह्मणेनोक्ते राज्ञाऽसौ साक्षित्वेन न ग्राह्यः इत्यर्थः । अनिबद्धश्चेत् ब्राह्मणः पत्रकेऽनारोपितश्चेत् । आरोपितो भवत्येवेत्यभिप्रायः ।।

અથવા

न पीडाकृते निबन्धः ।।१०।। प्रभतोक्ते च ।।११।।

अत्र बन्धशब्देन व्यवस्था उच्यते । निश्चयं बन्धो निबन्धः । पीडाकृते हिंसादौ । न निबन्धः न प्रतिषेधोऽस्तीत्यर्थः । पञ्चप्रकारैः अन्यैश्च अर्थसम्बन्धादिदूषणयुक्तैरपि वक्तव्यमेवेत्यभिप्रायः । तथा चोशना – ''साहसे सर्वे भवन्ति । इति ।। तथा –

प्रमतः अज्ञातः, वञ्जनया वा, प्रशब्दोपादानात् । यदा निगूदाः साक्षिणः कृत्वा उपायैरेनं रहस्यापादयन्नि ततः तत्स्थाः अर्थसम्बन्धादि-दूषणयुक्ता अपि साक्षिणो भवन्तीति । प्रमत्तेनोक्ते परिभाषित इत्यर्थः । चकारात स्त्रीगमनव्यापारेऽपि ।।

(બ) ગમે તે **એક** પર ટૂંકનોંધ લખો : **(૧૦)**

(१) द्रव्यशुद्धिः ।

(२) उपनयनः ।

૨. (અ) 'आचार्यः श्रेष्ठो गुरूणाम् । ' સમજાવો. **(૧૦)**

અથવા

(અ) બ્રહ્મચારીના વેશ અંગેના ગૌતમધર્મસૂત્રના વિચારો નોંધો.

(બ) ગૌતમધર્મસૂત્રના ૧૩મા અધ્યાયને આધાર 'પ્રાડ્વિવાક'ની અગત્ય ચર્ચો. **(૧૦)**

અથવા

(બ) સાક્ષીની પાત્રતા અને મિથ્યા સાક્ષીને દંડ અંગેના ગૌતમના વિચારોની સમીક્ષા કરો.

૩. (અ) નીચેના શ્લોકોનો આવશ્યક ટીપ્પણ સાથે અનુવાદ કરો : **(૧૦)**

(१) यज्ञवास्तुगतं सर्वमुच्छिष्टमृषयः क्वचित् ।
चक्रुर्विभागं रुद्राय स देवः सर्वमर्हति ।। ९.४.८

(२) एक एव पुरा वेदः सर्ववाङ्मयः ।
देवो नारायणो नान्यः एकोऽग्निर्वर्ण एव च ।। ९.१४.४८

અથવા

(१) नाधिव्याधि जराग्लानिदुःखशोकभयक्लमाः ।
मृत्युश्चानिच्छतां नासीद् रामे राजन्यधोक्षजे ।। ९.१०.५४

(२) माता भस्त्रा पितुः पुत्रो येन जातः स एव सः ।
भरस्व पुत्रं दुष्यन्त मावमंस्थाः शकुन्तलाम् ।। ९..२०.२१

(३) भुवि भौमानि भूतानि यथा यान्त्यपयान्ति च ।
नायमात्मा तथैतेषु विपर्येति यथैव भूः ।।१०.४.१९

(४) ननु दानपते न्यस्तस्त्वय्यास्ते शतधन्वना ।
स्यमन्तको मणिः श्रीमान् विदितः पूर्वमेव नः ।। १०.५७.३६

અથવા

(३) सर्वेषामपि भूतानां नृप स्वात्मैव वल्लभः ।
इतरेऽपत्यवित्ताद्यास्तद्वल्लभतयैव हि ।। १०.१४.५०

(४) पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ।। १०.८१.४

(બ) ટૂંકનોંધ લખો : (૧૦)

(१) गङ्गावतरणम् अथवा पुरुवंशम्

(२) इन्द्रमखभङ्गप्रसङ्ग शिशुपालवधम्

૪. (અ) દશમ સ્કન્ધના ઉત્તરાર્ધને આધારે શ્રીકૃષ્ણના વ્યક્તિત્વ વિષે નોંધ લખો. (૧૦)

અથવા

(અ) દશમ સ્કન્ધના આધારે ભક્તિનો મહિમા વર્ણવો.

(બ) ભાગવતપુરાણની સ્તુતિઓમાં પ્રગટ થતાં તત્ત્વજ્ઞાન વિષે નોંધ લખો. (૧૦)

અથવા

(બ) ભાગવતપુરાણમાંના કાવ્યતત્ત્વ ઉપર વિવેચનાત્મક નોંધ લખો.

૫. (અ) ખાલી જગ્યા પૂરો : (૦૬)

(૧) ગૃહસ્થે ઘરમાં કરવાની ધાર્મિક ક્રિયાઓ અને સંસ્કારો ______ સૂત્રગ્રંથ કહેવાય છે.

(૨) વસિષ્ઠ ધર્મસૂત્ર ______ વેદ સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

(૩) મનુસ્મૃતિના ______ અધ્યાયમાં રાજધર્મનું નિરૂપણ છે.

(૪) સ્મૃતિચન્દ્રિકાના રચયિતા ______ છે.

(૫) વિષ્ણુ ધર્મસૂત્ર પર ______ નામની ટીકા મળે છે.

(૬) છ વેદાંગોમાં ______ એ વેદપુરુષનું મુખ છે.

(બ) એક વાક્યમાં જવાબ આપો : (૦૬)

(૧) કલ્પ એટલે શું ?

(૨) કલ્પસૂત્રના કયા ત્રણ વર્ગ પડે છે ?

(૩) 'કાનીન' કોને કહેવાય છે ?

(૪) ગૌતમ ધર્મસૂત્રનો રચનાકાળ કયો છે ?

(૫) આપસ્તબ શાખા કયા વિસ્તારમાં પ્રસિદ્ધ હતી ?

(૬) મનુસ્મૃતિ સાથે મનુ ઉપરાંત કયા ઋષિનું નામ જોડાયું છે ?

(ક) નીચે આપેલ વિકલ્પોમાંથી સાચો ઉત્તર શોધીને લખો : (૦૮)

(૧) શ્રોતસૂત્રોમાં

(a) યજ્ઞવિધિ છે. (b) વર્ણાશ્રમ ધર્મ છે.

(c) આત્માની ચર્ચા છે. (d) સ્તુતિના મન્ત્રો છે.

(૨) कुसीदम् એ કયા વર્ણનો ધર્મ છે ?

(a) બ્રાહ્મણ (b) ક્ષત્રિય

(c) વૈશ્ય (d) શૂદ્ર

(૩) મનુસ્મૃતિ અનુસાર ધર્મના લક્ષણો

(a) પાંચ છે. (b) દશ છે.

(c) આઠ છે. (d) સોળ છે.

(૪) વેદારમ્ભ પૂર્વે આ સંસ્કાર કરવામાં આવે છે.

(a) ગોદાન (b) સમાવર્તન

(c) પરિગ્રહ (d) ઉપનયન

(૫) છન્દ:શાસ્ત્રના આચાર્ય છે.

(a) પિંગલ (b) પાણિનિ

(c) યાસ્ક (d) બૌધાયન

(૬) અથર્વવેદનું શ્રૌતસૂત્ર છે.

(a) કાત્યાયન શ્રૌતસૂત્ર (b) હિરણ્યકેશી શ્રૌતસૂત્ર

(c) ભારદ્વાજ શ્રૌતસૂત્ર (d) વૈતાન શ્રૌતસૂત્ર

(૭) ગૌતમ ધર્મસૂત્રના ટીકાકાર છે.

(a) જૈમિની (b) હારીત

(c) હરદત્ત (d) લિખિત

(૮) આ ધર્મસૂત્રમાં ૧૦૦ અધ્યાયો છે.

(a) વિષ્ણુ ધર્મસૂત્ર (b) વસિષ્ઠ ધર્મસૂત્ર

(c) હારીત ધર્મસૂત્ર (d) માનવ ધર્મસૂત્ર